

J. Wł. Ch.

"The Scientific World of Copernicus. On the Occasion of the 500th Anniversary of his Birth 1473-1973", Barbara Bieńkowska, Dordrecht 1973 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 20/1, 135-136

1975

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Braki w hasłach części podstawowej opracowania (s. 11—702) kompensuje częściowo kilka rozdziałów specjalnych: *Przegląd odkryć w matematyce*, *Przegląd odkryć w fizyce*, *Przegląd odkryć w chemii* (wraz z zestawieniem *Odkrywcy pierwiastków chemicznych*), *Przegląd odkryć w biologii*, *Przegląd odkryć w astronomii i kosmonautyce*, *Przegląd odkryć i wynalazków w technice*, *Przegląd odkryć geograficznych* oraz zestawienie *Laureaci nagrody Nobla*. Dział poświęcony odkryciom geograficznym dokumentowany jest ośmioma mapkami, stanowiącymi załącznik do encyklopedii.

Jak w każdym tego typu dziele jest sporo drobnych pomyłek. Są one wynikiem nieścisłości materiałów wyjściowych, ale także pewnej ogólnej nieznamomości historycznej problemu. Do pierwszych zaliczyłbym np. błąd w dacie urodzenia L. Zejsznera: 1807 zamiast 1805. Inna nieścisłość dotyczy miejsca urodzenia wybitnego słowackiego geologa D. Andrusova: napisano, że urodził się w 1897 w Juriewie (ZSRR). Powinno być: Juriewo (dziś Tartu w Estońskiej SRR) lub Juriewo w Rosji. Nieścisłości są także w innych biogramach. Np. o F. Biedzie napisano, że był prof. UJ, gdy tymczasem od 1952 r. prowadził katedrę w Akademii Górniczo-Hutniczej.

Mimo nasuwających się różnych zastrzeżeń twierdzą, że jest to książka bardzo dobra w swojej kategorii. Jako opracowanie popularnonaukowe w zasadzie nie jest dziełem bałamutnym. Krótkie i rzeczowo napisane hasła w pełni odpowiadają zapotrzebowaniom masowego odbiorcy (nakład encyklopedii specjalnej, pisanej w języku słowackim wynosi 8 tys.). Lepiej byłoby, gdyby eksponowano w nim większą liczbę zwłaszcza badaczy czechosłowackich (współczesnych), ale pociągnęłoby to za sobą zwiększenie się dzieła do dwóch lub większej liczby tomów.

Myślę, że byłoby bardzo dobrze, gdyby „Wiedza Powszechna” czy Państwowe Wydawnictwo Naukowe, obok powszechnych encyklopedii, zechciały wydać podobny słownik biograficzny. Dobrze byłoby również wydać po angielsku krótki słownik biograficzny uczonych i wynalazców polskich. Dzieło ostatnie, w założeniu popularyzujące naukę i technikę polską, powinno być zestawione przez pracowników specjalistycznych placówek naukowych, a przede wszystkim Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN, Muzeum Ziemi PAN i Muzeum Techniki NOT.

Zbigniew Wójcik

N O T A T K I B I B L I O G R A F I C Z N E

The Scientific World of Copernicus. On the Occasion of the 500th Anniversary of his Birth 1473-1973. Ed. by Barbara Bieńkowska. Transl. by Christina Cenkańska. Dordrecht 1973 D. Reidel Publishing Company ss. XII, 142, nłb. 1, tabl. 1, rys.

Wśród zagranicznych wydawnictw kopernikowskich godny odnotowania jest zbiór prac autorów polskich, opublikowany w trzech wersjach językowych: angielskiej, hiszpańskiej i węgierskiej. Wersja angielska książki, wydana przez holenderską firmę wydawniczą D. Reidel Publishing Comp., wyróżnia się luksusową szatą graficzną, znacznie staranniejszą od dwóch pozostałych. Wersję hiszpańską, zatytułowaną *Nicolas Copernico en el quinto centenario de su nacimiento 1473—1973*, wydała firma argentyńska: Siglo XXI Argentina Editores, a węgierską Gondolat Kiado (*Kopernikusz és Kora*).

Omawiany tom składa się z dziesięciu prac, z których trzy zostały po małej adaptacji przedrukowane z książki *Mikołaj Kopernik. Szkice monograficzne* (Warszawa 1965). Są to artykuły Włodzimierza Zonna, Edwarda Lipińskiego i Leopolda

Infelda. Praca Aleksandra Birkenmajera została zaczerpnięta ze zbioru jego dzieł wybranych *Études d'Histoire des sciences en Pologne* (Wrocław 1972). W hiszpańskiej wersji książki adnotacje o przedruku opuszczono przy pracy Edwarda Lipińskiego, przydając ją błędnie artykułowi Waldemara Voisé. W wersji węgierskiej adnotacje pominięto przy pracach A. Birkenmajera, E. Lipińskiego i W. Infelda.

Książkę otwiera artykuł Stanisława Herbsta. Ukazuje on Kopernika na tle epoki, przedstawiając stosunki polityczne i kulturalne panujące w ówczesnej Polsce. Następne cztery prace: Jerzego Dobrzyckiego, Aleksandra Birkenmajera i Włodzimierza Zonna obrazują główny nurt działalności Kopernika jako twórcy systemu budowy wszechświata i omawiają wpływ jego nauki na nową astronomię, fizykę, wiedzę o przyrodzie oraz na filozofię. Z kolei Waldemar Voisé pisze o Koperniku jako o wielkim uczonym epoki Odrodzenia, Bogdan Suchodolski ukazuje znaczenie jego odkryć dla rozwoju nauk przyrodniczych i humanistycznych, Edward Lipiński charakteryzuje działalność ekonomiczną astronoma, a Barbara Bieńkowska przedstawia spory o heliocentryzm w europejskiej kulturze umysłowej, poprzedzając całkowitą akceptację tej teorii w XVIII w. Do książki dodano również opracowaną przez Jerzego Dobrzyckiego bibliografię ważniejszych wydań i przekładów dzieł Kopernika oraz podstawowych prac o nim.

Omawiany wybór rozpraw wybitnych polskich znawców problematyki kopernikowskiej przybliży z pewnością sylwetkę wielkiego astronoma czytelnikowi zagranicznemu i ukaże mu doniosłość wkładu nauki polskiej do ogólnoswiatowego dorobku. Rozsiane po świecie (Stany Zjednoczone, Kanada, Meksyk, Hiszpania) filie potężnych firm wydawniczych: D. Reidel Publishing Comp. i XXI Siglo Argentina Ed. znacznie poszerzają krąg potencjalnych czytelników książki.

J. Wł. Ch.

Antoinette Mann Peterson: *Francis Bacon and Socialized Science*. Springfield 1973 Charles C. Thomas ss. IX, 191.
American Lectures Series, No. 906.

Autorka, profesor Uniwersytetu w Nowym Jorku i Buffalo, ukazuje Bacona na tle bardzo szeroko pojętej epoki przejściowej, obejmującej lata 1400—2000. I dopiero w tym kontekście pojmujemy różnice między dotychczasowym sposobem ujmowania systemu Bacona a tym, co czytamy w tej książce. Nowe spojrzenie dotyczy kilku zasadniczych problemów: nauk o przyrodzie i społeczeństwie, metody związków z włoską filozofią natury (głównie Bruna, któremu Autorka poświęciła swą poprzednią książkę) oraz znaczenie tendencji encyklopedycznych w systemie Bacona.

Motywy przewodnim wielu rozważań Autorki jest stwierdzenie, że Bacon, z wykształcenia prawnik, stosował metody prawnicze w swej interpretacji zjawisk natury. Stąd sąd Autorki, że jest to nowością w zakresie metodologicznym, polegającą na integracji obu tych form myślenia (s. 130). Innymi słowami mówiąc, Bacon pragnął stworzyć taki system naukowy, w którym zostałaby oddana sprawiedliwość człowiekowi. Jako *a shrewd merchant of ideas* (s. 150) wiedział dobrze, co robi, kojarząc „małżeństwo z rozsądku”: politykę z nauką. Farrington miał rację nazywając Bacona „ojcem nauki przemysłowej” i wykazując jego intelektualne filiacje z Eruno, ale jego nauka nie była wyłącznie praktycznym odpowiednikiem nowego społeczeństwa, które „lord kanclerz” planował jako społeczeństwo przyszłości.

Waldemar Voisé